

Голові спеціалізованої вченої
ради ДФ 11.051.003 у
Донецькому національному
університеті імені Василя Стуса,
доктору юридичних наук, професору,
професору кафедри цивільного права і
процесу
Донецького національного
університету імені Василя Стуса
Беяневич Олені Анатоліївні

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

доктора юридичних наук, професора,
завідувача кафедри господарського права Інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Резнікової Вікторії Вікторівни на дисертацію
Шемети Тетяни Миколаївни на тему «Перехід частки учасника в
статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю та
товариства з додатковою відповідальністю», подану до захисту до
спеціалізованої вченої ради ДФ 11.051.003 у Донецькому національному
університеті імені Василя Стуса на здобуття ступеня доктора філософії в
галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність обраної теми дослідження. В Україні товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) є найбільш популярною організаційно-правовою формою ведення бізнесу. Створення цих товариств переважно як об'єднань не менше двох осіб з поділом статутного капіталу на частки на практиці породжує питання, пов'язані з переходом частки учасника в статутному капіталі. Аналіз практики, у тому числі судової, вказує, що найбільш проблематичними виступають питання відчуження частки, істотних умов і форми договору, який опосередковує таке відчуження, переходу частки у разі виходу або виключення учасника, спадкування частки тощо. З переходом частки у статутному капіталі пов'язані питання щодо необхідності зміни (зменшення чи збільшення) статутного капіталу, що також можуть викликати труднощі на практиці. Значною мірою такий стан

практики господарювання в означеному контексті пов'язаний із законодавчим регулюванням. Питання переходу частки учасника у статутному капіталі ТОВ в основному регулюється нормами Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Однак, хоча цей Закон прийнято не так давно і при його розробці враховувалися прогалини в регулюванні попереднім законодавством, виявилось, що норми чинного Закону також не позбавлені недоліків, прогалин та ризиків у регулюванні. Наприклад, це стосується реалізації переважного права на придбання частки учасника, визначення ціни частки, здійснення звернення стягнення на частку та інших питань, які вказують на потребу подальшого удосконалення законодавства.

Актуальність теми дисертаційного дослідження «Перехід частки учасника в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю» додатково зумовлюється й такими обставинами. По-перше, з набранням чинності у 2018 році Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», внесенням змін до Господарського кодексу України, Закону України «Про господарські товариства» істотно змінилося правове регулювання відносин щодо переходу частки в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю (далі – ТДВ). На сьогодні актуальним є й питання модернізації господарського законодавства загалом. Тому науковий аналіз новітніх змін господарського законодавства в частині регулювання відносин, які складаються при переході частки в статутному капіталі ТОВ та ТДВ, проведений Т. М. Шеметою, є необхідним та своєчасним. По-друге, невизначеність деяких правових норм, відсутність усталеної судової практики вирішення корпоративних спорів призводить до виникнення значної кількості судових спорів щодо переходу частки в статутному капіталі ТОВ та ТДВ та потребує критичного наукового осмислення. По-третє, в науці господарського права відсутні комплексні дослідження переходу частки в статутному капіталі ТОВ та ТДВ, більшість

проведених досліджень стосувалися загалом корпоративних правовідносин чи правового статусу таких суб'єктів господарювання як ТОВ та ТДВ.

З огляду на викладе, проблематика дослідження переходу частки учасника в статутному капіталі ТОВ та ТДВ є актуальним та перспективним напрямом наукового пошуку.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані дисертанткою, своєю переважною більшістю, є аргументованими і переконливими. При їх доведенні та обґрунтуванні авторкою використано широке коло вітчизняних й зарубіжних наукових джерел з господарського права, українське і зарубіжне законодавство, проведено аналіз статутних документів вітчизняних та зарубіжних компаній, матеріалів судової практики.

Джерельну базу роботи можна вважати цілком репрезентативною, оскільки дисертантка при проведенні дослідження використала значну кількість наукових і інших джерел (їх список охоплює 270 найменувань). Слід відзначити, що достатню увагу авторка приділила аналізу зарубіжного досвіду врегулювання відповідних правовідносин, а саме: проаналізовано законодавство ЄС, Австралії, Великої Британії, Вірменії, Казахстану, Мальти, Молдови, Німеччини, Білорусі, Росії, США, Узбекистану, Франції щодо підстав, порядку, правових наслідків переходу частки у статутному капіталі ТОВ та ТДВ. Обґрунтовано доцільності запровадження в національному господарському законодавстві окремих положень, що засвідчили ефективність їх застосування в інших державах. Дисертантка проаналізувала під різним кутом зору статистичні дані, зокрема, в частині дослідження практики господарювання і динаміки зростання кількості ТОВ, а також тенденції до збільшення господарських спорів, пов'язаних із переходом частки в статутному капіталі таких суб'єктів господарювання.

Структура дисертації обумовлена поставленими завданнями та відповідає внутрішньому логічному зв'язку етапів дослідження, складається

із вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків. Всі розділи та підрозділи за своїм змістом є взаємопов'язаними, взаємоузгодженими, а також засвідчують, що авторці вдалося виконати поставлені завдання й досягти мети дослідження. Загальний обсяг дисертації складає 260 сторінок, з них основного тексту - 207 сторінок. Робота містить також список використаних джерел із 270 найменувань та додатки.

У дисертації матеріал викладено юридично грамотно та логічно. Ведення наукової дискусії відзначається поміркованою коректністю і аргументованістю. Під час доведення власної позиції авторка дотримується академічної етики.

Методологічну основу дисертаційного дослідження складають такі методи пізнання як діалектичний, системно-структурний, логіко-юридичний, історичний, статистичний, порівняльно-правовий та інших загальнонаукові і спеціальні наукові методи. Використання зазначених методів дозволило авторці розробити нові концептуальні підходи щодо розв'язання теоретичних та практичних проблем переходу частки учасника в статутному капіталі ТОВ та ТДВ, а також сформулювати відповідні пропозиції щодо вдосконалення чинного господарського законодавства України.

Наукова новизна результатів дисертації, яка відображена в тих висновках, положеннях, пропозиціях, що виносяться на захист, полягає в тому, що представлена робота є першою у вітчизняній доктрині господарського права системною науковою роботою з вивчення теоретичних та практичних проблем переходу частки учасника в статутному капіталі ТОВ та ТДВ. Здобувачкою вперше запропоновано визначення переходу частки учасника у статутному капіталі ТОВ та ТДВ. Раніше стаття 53 Закону України «Про господарські товариства» мала назву «*Перехід частки (її частини) учасника у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю до іншої особи*», проте в науці господарського права поняття переходу частки учасника в статутному капіталі ТОВ та ТДВ не було розроблено та доктринально обґрунтовано.

Удосконалено положення щодо визначення поняття частки у статутному капіталі ТОВ та ТДВ. Уточнення цього поняття було зроблено дисертанткою на підставі аналізу таких понять як частка в статутному капіталі, статутний капітал, корпоративні права. Дістали подальшого розвитку положення щодо корпоративних прав із додатковим обґрунтуванням їх похідного характеру від права особи на частку у статутному капіталі ТОВ та ТДВ, яке набувається в установленому порядку.

Вперше запропоновано підстави та порядок розрахунку ціни частки в статутному капіталі ТОВ та ТДВ, а саме: ціна частки (частини частки) в статутному капіталі може встановлюватися статутом товариства або корпоративним договором у твердій грошовій або в розрахованій сумі на підставі одного з критеріїв, що визначають вартість частки (вартість чистих активів товариства, балансова вартість активів товариства на останню звітну дату, чистий прибуток товариства тощо), яка має бути однаковою для всіх учасників товариства.

Також авторкою запропоновано наслідками виходу, виключення учасника з ТОВ чи ТДВ вважати: (1) прийняття товариством рішення про зменшення розміру статутного капіталу без передання будь-кому такої частки з обов'язковим письмовим повідомленням протягом 10 днів кожного кредитора, вимоги якого до товариства не забезпечені заставою, гарантією чи порукою, та державну реєстрацію змін щодо зменшення розміру статутного капіталу на розмір відповідної частки; (2) прийняття товариством рішення про набуття частки у своєму статутному капіталі, яка належала учаснику, що вибув або якого виключено з товариства, та державну реєстрацію змін щодо виключення або виходу учасника з одночасним наданням державному реєстратору довідки про формування резервного капіталу. У науці господарського права здебільшого аналізувалися підстави виходу або виключення учасника з товариства, а предметом судового розгляду ставали спори про визначення вартості частки учасника, який вийшов з товариства, або про наявність підстав виключення учасника з товариства.

Поряд з положеннями, що вперше виносяться на захист, новизною характеризуються і положення, в яких здобувачка пропонує удосконалити або розвинути певні твердження, тези, пропозиції чи висновки, що були сформульовані у науці господарського права раніше.

Так, удосконалено положення щодо форми договорів з відчуження частки в статутному капіталі ТОВ та ТДВ шляхом закріплення в законодавстві можливості вибору сторонами договору при його укладенні: (а) письмової форми з нотаріальним посвідченням договору, або (б) простої письмової форми за умови підписання договору з використанням електронного підпису.

Дістали подальшого розвитку положення щодо правової природи письмового повідомлення учасника про намір продати свою частку (частину частки) третій особі шляхом визнання такого повідомлення пропозицією про укладення договору (офертою), яка адресована іншим учасникам товариства, а відомостей, які містяться в цьому документі, – істотними умовами договору про продаж частки. Обґрунтовано додатково положення щодо порядку вступу до ТОВ та ТДВ при переході частки у статутному капіталі. Дисертанткою уточнено також положення щодо необхідності подання заяви про вступ до товариства лише при переході частки у статутному капіталі ТОВ та ТДВ до спадкоємця або правонаступника учасника ТОВ та ТДВ.

Обґрунтовано положення щодо порядку направлення повідомлення (оферти) про намір продати свою частку шляхом надання учасникам ТОВ та ТДВ права у статуті на власний розсуд визначати один з порядків надіслання такого повідомлення шляхом: 1) направлення електронною поштою, іншими електронними засобами зв'язку; 2) застосування традиційного способу повідомлення у письмовій формі з використанням звичайних засобів зв'язку.

На підставі системного аналізу чинного законодавства уточнено порядок звернення стягнення на частку учасника у статутному капіталі ТОВ чи ТДВ шляхом визначення строку для повідомлення виконавця учасниками про своє бажання викупити частку в статутному капіталі та щодо строку для

укладення договору купівлі-продажу частки з моменту одержання письмової заяви від учасника товариства про намір скористатися своїм переважним правом купівлі частки у статутному капіталі.

Слід звернути увагу і на пропозиції дисертантки, які розроблені з метою удосконалення норм господарського законодавства України, які викладено нею у *проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо оптимізації врегулювання корпоративних відносин в Україні»*.

Дисертаційне дослідження Т. М. Шемети ґрунтується на основних положеннях Розділу 1 Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016 – 2020 роки, схваленої Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року, а також Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених загальними зборами Національної академії правових наук 03 березня 2016 року. Дисертаційна робота спрямована на виконання Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 року. Дисертацію виконано в межах теми «Розвиток правової системи України: стан та перспективи» (державна реєстрація № 0112U002868) та теми «Правове забезпечення соціально-економічного розвитку: стан та перспективи» (державна реєстрація № 0118U003140), за якими дисертанткою здійснено теоретичну розробку поняття, змісту, підстав та порядку переходу частки учасника в статутному капіталі ТОВ та ТДВ, обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення господарського законодавства у цій сфері.

Дисертаційна робота за своїм змістом та формою відповідає встановленим нормативним вимогам, профілю спеціальності 081 – Право.

Висновки дисертантки з огляду на розвиток наукових досягнень і практичних напрацювань є цілком обґрунтованими. Рекомендації, запропоновані в роботі, можуть бути використані при розробці змін і

доповнень Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Крім того, положення дисертації можуть бути використані при підготовці підручників та навчальних посібників для студентів і аспірантів юридичних закладів вищої освіти, науково-практичних коментарів до кодексів та інших нормативно-правових актів України.

Слід зазначити, що результати дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі при викладанні дисципліни «Корпоративне право» у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України (довідка № 152/01-13/01.1.3 від 31 березня 2020 року).

Наведені в дисертаційній роботі висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути корисними у практичній діяльності суб'єктів господарювання. Окремі положення результатів дослідження рекомендовано до використання в практичній діяльності ТОВ «Бізнес Агро Імперія» (довідка № 64/4- 06 від 11 лютого 2020 року).

Аналіз змісту анотації засвідчує її відповідність основним положенням, які викладено в тексті дисертації. Анотацію подано українською та англійською мовами. Вона є узагальненим коротким викладом основного змісту дисертаційного дослідження. Дисертанткою стисло окреслено основні результати дослідження та зазначені положення наукової новизни.

Анотація відповідає вимогам, встановленим п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року №167, а також пунктом 2 Вимог до оформлення дисертації, затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Результати дисертаційного дослідження опубліковано в п'яти наукових статтях, з яких чотири - статті у фахових наукових виданнях України, одна стаття в науковому періодичному виданні держави, що

входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та ЄС, а також п'яти тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Опубліковані статті повною мірою відображають основні аспекти дисертаційного дослідження. Можна зробити висновок про оригінальність, самостійність та наукову новизну рецензованої роботи, використання автором власних підходів до розв'язання цілої низки питань.

Відсутність порушення академічної доброчесності. З аналізу змісту тексту дисертації вбачається дотримання дисертанткою вимог академічної доброчесності. Дисертація Шемети Т. М. містить посилання на згадані автором у тексті джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги законодавства про авторське право.

У рецензованому дисертаційному дослідженні не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного автором дослідження.

Разом з тим, **деякі висновки та пропозиції, зроблені Т. М. Шеметою** в дисертаційному дослідженні «Перехід частки учасника у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю», **потребують додаткового наукового обґрунтування або можуть слугувати предметом наукової дискусії.**

По-перше, потребує уточнення пропозиція дисертантки щодо визначення *поняття переходу частки учасника у статутному капіталі ТОВ та ТДВ*, оскільки у визначенні, сформульованому авторкою, йдеться про те, що *виникнення корпоративних прав відбувається «...у порядку, встановленому законом»*. Вбачається у той же час, що певні особливості виникнення корпоративних прав можуть встановлюватися не тільки законом, а й статутом чи корпоративним договором. Саме статут та корпоративний договір є тими актами, які надають можливість учасникам корпоративних правовідносин встановлювати для себе певні особливості у сфері здійснення корпоративних прав.

По-друге, авторкою визначено поняття *переважного права на придбання частки (частини частки) в статутному капіталі ТОВ* як суб'єктивного права, яке надає іншим учасникам товариства можливість пріоритетно перед третіми особами набути частку в статутному капіталі, є відносним та вторинним щодо прав, які обумовлюють його виникнення, та встановлюється з метою запобігання невідконтрольній появі в товаристві третіх осіб, забезпечення стабільності складу його учасників, збереження особисто-довірчих (фідуціарних) відносин між учасниками, порядок здійснення якого визначається законом, статутом або корпоративним договором. Не зовсім аргументованим видається виокремлення таких самостійних кваліфікуючих ознак як *відносний та вторинний характер переважного права щодо прав, які обумовлюють його виникнення, та наявність особисто-довірчих (фідуціарних) відносин між учасниками*.

По-третьє, дискусійною є теза дисертантки, що *«частку у статутному капіталі не можна вважати майном у розумінні правового режиму майна суб'єктів господарювання, визначеного ст. 133 ГК України»*. Такий підхід потребує додаткового обґрунтування. Особливо з огляду на наявну судову практику (що формується на рівні правових позицій касаційної інстанції), - суд неодноразово розглядав частку у статутному капіталі товариства, у розумінні положення ч. 1 ст. 190 ЦК України, як майно з особливим правовим режимом.

По-четверте, додаткового обґрунтування потребує пропозиція дисертантки щодо закріплення в законодавстві вимоги щодо нотаріального посвідчення правочинів з відчуження частки в статутному капіталі ТОВ та ТДВ. Постає питання: чи доцільно ускладнювати форму договору відчуження частки в статутному капіталі ТОВ та ТДВ? чим зумовлено таку позицію авторки? Які об'єктивні передумови існують для цього?

По-п'яте, дисертантка пропонує надати повноваження суду зі встановлення додаткового строку не менше ніж два місяці, протягом якого

інші учасники товариства можуть приєднатися до заявленої вимоги про переведення на себе прав і обов'язків покупця частки (частини частки). Потребує додаткової аргументації положення щодо тривалості такого строку та доцільності його встановлення взагалі.

Разом з тим, висловлені зауваження не заперечують та не спростовують концептуальних положень дисертаційного дослідження Т. М. Шемети, а тому не впливають на його загальну позитивну оцінку.

Висловлені зауваження свідчать про науковий інтерес, слугують підставою для дискусії, що підвищує якість дослідження та позитивно впливає на високий науково-теоретичний рівень роботи. Дисертація, підготовлена Т. М. Шеметою, є самостійною кваліфікаційною науковою працею, виконана дисертанткою особисто, містить нові науково обґрунтовані результати теоретичного та практичного спрямування, що мають істотне значення для галузі знань 08 «Право» та вирішують наукове завдання, що полягало в обґрунтуванні теоретичних положень щодо правового регулювання переходу частки учасника в статутному капіталі ТОВ та ТДВ, напрямів удосконалення господарського законодавства в цій сфері, спрямованих на підвищення ефективності господарського законодавства. Результати дисертації дістали втілення у відповідних наукових публікаціях, що підтверджують особистий внесок дисертантки в розвиток юридичної науки взагалі та науки господарського права зокрема, характеризуються єдністю змісту.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація Шемети Тетяни Миколаївни «Перехід частки учасника у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю» за своїм змістом, актуальністю, новизною одержаних наукових результатів є самостійною завершеною науковою роботою, що містить суттєві положення для розвитку науки господарського права. Робота виконана на достатньо високому теоретичному рівні, її зміст

повною мірою розкриває тему дослідження. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, загалом є належним чином аргументованими, достовірними і новітніми. Дослідження має і практичну спрямованість, оскільки містить низку конкретних пропозицій щодо удосконалення чинного господарського законодавства, а також пропозицій щодо правозастосування.

Дисертація «Перехід частки учасника у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю» є першим комплексним дослідженням за відповідним науковим напрямом і відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, в тому числі вимогам, передбаченим пунктом 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а її автор **Шемета Тетяна Миколаївна** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

д.ю.н., професор,

завідувач кафедри господарського права Інституту права

Київського національного університету

Імені Тараса Шевченка

В.В. Рєзнікова

A large, stylized handwritten signature in blue ink, corresponding to the name V.V. Reznikova.